



Högskolan Kristianstad
291 88 Kristianstad
044-20 30 00
www.hkr.se

EXAMENSARBETE

Våren 2011

Läroarbilden

Leken i förskolan

En studie om hur pedagoger ser på lek

Författare

Linn Svensson

Bodil Åkesson

Handledare

Lena Bäckström

www.hkr.se

Leken i förskolan

En studie om hur pedagoger ser på lek

Abstract

Syftet med vårt arbete är att studera hur pedagoger inom förskolan ser på leken. Leken är en viktig del av barnens liv. Den framhålls i både läroplan och inom forskning som viktig för barn och deras utveckling, då man menar att det är i leken som barn utvecklas både fysiskt och psykiskt. I vår forskningsbakgrund redogör vi för forskning kring lekens betydelse och leken i förskolan. Vi redogör även för historiska forskningsteorier om lek, som har haft inverkan på hur förskolan och dess läroplan utformats. Vårt metodval för att undersöka detta är kvalitativa intervjuer. Vi har hämtat inspiration ur det sociokulturella perspektivet när vi analyserade resultaten av vår undersökning.

Resultatet som framkommit påvisar pedagogernas medvetenhet om lekens betydelse i relation till lärande. Lek ses som något nödvändigt för lärandet, det går hand i hand. Resultatet av vår studie visar också att pedagogens roll och förhållningssätt är mycket avgörande i förhållandet till lek och lärande, enligt våra informanternas uppfattning.

Ämnesord: lek, lek och lärande, pedagogers roll.

INNEHÅLL

| | |
|--|----|
| 1 Inledning och bakgrund..... | 5 |
| 1.1 Syfte och Problemformulering | 6 |
| 1.2 Teoretisk utgångspunkt | 6 |
| 2. Litteraturgenomgång | 7 |
| 2.1 Vad är lek? | 7 |
| 2.2 Frøbels lekteori..... | 8 |
| 2.3 Eriksons lekteori..... | 8 |
| 2.4 Piagets lekteori | 9 |
| 2.5 Vygotskijs lekteori | 10 |
| 2.6 Lekens betydelse | 11 |
| 2.7 Leken i förskolan..... | 11 |
| 2.8 Läroplanen..... | 13 |
| 3. Metod | 14 |
| 3.1 Metodval..... | 14 |
| 3.2 Kvalitativa intervjuer..... | 14 |
| 3.3 Urval och undersökningsgrupp | 15 |
| 3.4 Etik | 15 |
| 3.5 Genomförande | 16 |
| 3.6 Bearbetning och analys | 17 |
| 3.7 Metodkritik..... | 17 |
| 4. Resultat och analys..... | 18 |
| 4.1 Den centrala leken | 18 |
| 4.1.1 Pedagogens roll | 20 |
| 4.1.2 Lek som metod | 23 |
| 4.1.3 Fri/-styrd lek..... | 24 |
| 4.2 Slutsatser | 25 |
| 5. Diskussion | 27 |
| 5.1 Lekens olika ansikten | 27 |
| 5.2 Pedagogers förhållningssätt till leken | 28 |
| 5.3 Leken som verktyg | 29 |
| 5.4 Allt kan vara lek | 29 |
| 5.5 Tankar som väcktes | 27 |
| Sammanfattning | 31 |

| | |
|-----------------|----|
| Referenser..... | 32 |
| Bilaga 1 | 34 |

1 Inledning och bakgrund

Leken har varit en viktig del inom förskolans verksamhet allt sedan Frøbels tid. Leken har dock varit barnens aktivitet och skulle få vara fri och lustfylld och hållas fri från det formella lärandet. Denna inställning har dock ändrats genom tiden och idag beskrivs leken som en viktig del i barns lärande (Johansson & Pramling Samuelsson, 2003). I läroplanen för förskolan, Lpfö 98 framhåller man lekens betydelse i barns utveckling och lärande:

Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande skall prägla verksamheten i förskolan. I lekens och det lustfyllda lärandets olika former stimuleras fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem. Barnet kan i den skapande och gestaltande leken få möjligheter att uttrycka och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter (Utbildningsdepartementet, 2006, s 6).

Leken framhävs i läroplanen som viktig för barns utveckling och lärande. Barn utvecklar en mängd olika förmågor med lekens hjälp och förskolan uppmanas att utgå ifrån leken i den dagliga verksamheten (Utbildningsdepartementet, 2006). Det har även genom tiden bedrivits en mängd forskning kring lek. Lek och lärande är ett ämne som under det senaste årtiondet utforskats väl. Barn kan med hjälp av leken skapa en förståelse för sin omvärld och de får även möjlighet att erövra en mängd olika färdigheter (kunskaper) (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003). Även pedagogers roll i leken har diskuterats i forskningen. Förhållningssättet har varit att pedagogerna ska hålla sig utanför leken då den är barnens aktivitet. Även detta synsätt har nu ändrats mot att pedagogens roll bör vara mer aktiv i barnens lek hjälpa och driva leken framåt. Här väcktes vår nyfikenhet kring det ämne vi valt för vår studie. Hur ser de som arbetar i den dagliga verksamheten, pedagogerna, på leken och dess roll i förskolan?

Lek är en naturlig del av barns liv. Eva Johansson och Ingrid Pramling Samuelsson (2002) beskriver hur leken anses vara en källa till kreativitet och fantasi. Leken är en viktig del i barnens utveckling och det har forskats mycket kring denna betydelse. Birgitta Knutsdotter Olofsson (2003) menar att leken har stor betydelse för tankens, känslans och språkets utveckling, den har även en stor betydelse för deras sociala kompetens. Hon menar dock att det bästa med leken är att barnen tränar sin fantasi och att de lär sig leka.

Åsikterna på pedagogernas roll i leken har även ändrats inom forskningen. Från att stå utanför och inte störa utan observera barns lek och finnas som ett stöd, börjar man nu, förespråka en pedagog som är delaktig i barns lekar. Knutsdotter Olofsson (2009) förespråkar vuxna deltagare i barns lekar, inte minst för att på detta sätt visa barnen att leken är viktig. Vid vuxet deltagande blir lekarna mer komplexa och barnens uppmärksamhet varar längre. De vuxna kan i leken hjälpa barnen i vidare utveckling av deras tankar och på så sätt föra leken framåt (Johansson & Pramling Samuelsson, 2002). Forskningen kring leken har rört sig kring lek i anslutning till lärande och pedagogers roll i leken. Vi vill i vår studie undersöka hur pedagogerna själva ser på leken.

1.1 Syfte och Problemformulering

Leken är en central del av förskolans verksamhet, och vuxnas förhållningssätt till lek kan ha stor inverkan på hur mycket utrymme den får. Syftet med uppsatsen är att studera hur pedagoger ser på lekens roll i förskolan, så att vi som blivande pedagoger kan få större kännedom om hur vi, i vårt agerande kan stötta barns lek.

- Hur pratar pedagoger om lek i förskolan?

1.2 Teoretisk utgångspunkt

Det sociokulturella perspektivet handlar om att sätta människan i ett socialt sammanhang. En grundtanke inom det sociokulturella perspektivet är att det är genom kommunikation människor emellan som sociokulturella resurser skapas och förs vidare. Med sociokulturella resurser menas de intellektuella och fysiska redskap som vi använder när vi förstår vår omvärld. De sociala och kulturella erfarenheter vi får formar oss som individer; våra beteenden, vårt sätt att tänka, kommunicera och vår verklighetsuppfattning är på så sätt ett resultat av dessa erfarenheter (Säljö, 2002).

Inom det sociokulturella perspektivet menar man att en människas utveckling sker på två olika nivåer. Den första är en biologisk utveckling som leder till en växande förmåga att bli medveten om och samspela med vår omvärld. Den andra nivån kan beskrivas som en social utveckling där man beskriver människan som en kommunikativ varelse som samspelar med personer i sin närhet redan från födelsen. I takt med att barnet utvecklas ökar även dess behov

av kontakt med andra och dess strävan efter att få samspela med personer i sin närhet. Man menar att det är genom kommunikation som människan får ta del av kunskaper och färdigheter. Barnet föds in i en omgivning där det redan finns inbyggda perspektiv och förhållningsätt till omvärlden. Människor i barnets omgivning hjälper till att tolka hur omvärlden fungerar för barnet genom lek och samspel. Här bli kommunikationen och språket centrala då det är genom att kommunicera om vad som händer i leken och i annat samspel som barnet kan ta del av hur människor omkring det uppfattar och förklarar händelser (aa).

Vi har i vår studie valt att utgå ifrån ett sociokulturellt perspektiv, där lek som kommunikation och samspel blir viktiga aspekter. Då syftet med vår studie är att belysa pedagogernas syn på leken i förskolan blir utgångspunkten ett sociokulturellt vuxenperspektiv.

2. Litteraturgenomgång

I litteraturgenomgången tar vi upp och försöker definiera begreppet lek. Vi tar även upp lekteorier av Friedrich Fröbel, Erik H Erikson, Jean Piaget och Lev S Vygotskij. Vi har valt dessa teoretiker eftersom vi kan se att de har haft stor inverkan på utformningen av dagens förskola och dess styrdokument. Vi kommer även att belysa forskningen kring lekens betydelse för barns utveckling, leken i förskolan och pedagogers roll i leken.

2.1 Vad är lek?

Det är inte lätt att hitta en generell definition för vad som är att betrakta som lek. Samma lek kan betyda helt olika saker för olika deltagare, den kan också få olika betydelser från gång till gång (Lillemyr, 2002). Det finns många olika former av lek och begreppet lek har nog lika många betydelser som former. Leken har liknats vid ett rep, där många olika fibrer (definitioner), tvinnats samman till en helhet. Lek har genom historien dock alltid relaterats till barn (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003). Lillemyr (2002) beskriver leken som en viktig aktivitet för barn. En lustbetonad aktivitet som väcker engagemang och ger glädje. Leken är viktig i sig själv utan att vara ett medel för något annat, barn leker för att det är roligt. I leken får barn använda det de kan och den kan även ge en frihetskänsla eftersom det är en frivillig aktivitet som de själva väljer att delta i (Lillemyr, 2002). Lekens utmärkande drag är fantasi och spänning, hängivenhet och engagemang. När barn leker finns det inget

annat som är viktigare (Johansson& Pramling Samuelsson, 2002) Birgitta Knutsdotter Olofsson (2009) menar att leken är ett förhållningssätt till verkligheten och det som händer i leken är inte alltid vad det ser ut att vara. Lek är att kunna förvandla verkligheten till något annat. Det är våra inre föreställningar som styr över den omgivning leken utspelar sig i, föremål runt omkring oss sätter igång fantasin, en stol kan förvandlas till en racerbil eller en tråkloss kan bli till en banan. När vi leker visar vi vår omgivning detta genom att skicka ut ”leksignaler” med hjälp av gester, ansiktsuttryck och förändrade röster. För att kunna leka måste barn lära sig att både förstå leksignaler och kunna signalera lek. Leksignalerna lär man sig i samspel med omgivningen (a.a).

I läroplanen för förskolan Lpfö 98 beskrivs leken som en uttrycksform med vilken barnen kan bearbeta och uttrycka upplevelser och känslor (Utbildningsdepartementet, 2006). detta är inga nya tankar då leken är ett väl utforskat område genom historien, I nedanstående avsnitt kommer vi att presentera några av dessa forskningsteorier.

2.2 Frøbels lekteori

Enligt den tyske pedagogen Friedrich Fröbel (1782-1852), är det i leken som barn utvecklas både fysiskt och psykiskt eller som han beskriver det: ”Ty hela människan utvecklas under lekarna och visar sig i sitt finaste anlag, i sitt innersta väsen” (Fröbel, 1995, s56).

Det är med hjälp av leken som barn uttrycker sig och i leken känner de glädje, frihet och tillfredsställelse. Leken utvecklas bäst, enligt Fröbel, om den hålls fri från vuxen inblandning (a.a). Fröbel utvecklade ett undervisningsmaterial med 20 så kallade lekgåvor som var inspirerade av bland annat matematik och geografi. Klotet var den första av lekgåvorna och den symboliserade världssalltet. Barnen fick i den fria leken själva välja vilken lekgåva de ville utforska tillsammans med en vuxen (Welén, 2009). Man kan tycka att Fröbelpedagogiken är något motsägesfull som framhäver den fria lekens betydelse för barn samtidigt som man bedrev formella planerade aktiviteter med lekgåvorna (Lindqvist 1995, 1996).

2.3 Eriksons lekteori

Erik H Erikson (1902-1994) var en amerikansk socialpsykolog, som ansåg att barn, i leken, får utlopp för omedvetna känslor och drifter. Leken är även ett hjälpmedel för att hantera ångest och lösa konflikter, då barn kan använda leken för att behärska och bearbeta händelser. I leken kan barn återuppleva en händelse om och om och känna att de har kontroll över

situationen. (Erikson, 1977). Erikson ansåg även att leken är viktig för utvecklingen av barnets identitet. I sin utveckling går människan igenom en rad olika, oundvikliga stadier, eller utvecklingskriser, som han kallar dem. Leken är, för barnet, ett viktigt hjälpmedel för att klara av dessa kriser på ett bra sätt. Barnet går i sin lekutveckling, igenom tre olika stadier. Han beskriver dessa som tre åtskilda sfärer, som dock är beroende av varandra. Det första stadiet kallar han för *autokosmisk lek*. Här är det vanligt med ständigt förekommande upprepningar av sinnesintryck och kroppsliga intryck. Under detta stadium, kan barnet inte riktigt skilja mellan sig själv och omvärlden. Lek med den egna kroppen är något som är typiskt under denna period, barnet utforskar sin kropp och undersöker fingrar och tår etc. Detta är viktigt både för utvecklingen av den grundläggande tilliten och för barnets kommande självuppfattning. Barnet har under detta stadium inget behov av lek med föremål. Det andra stadiet kallas *mikrokosmisk lek*. Under detta stadium växer barnet självuppfattning och dess självständighet börjar utvecklas. Det börjar kunna skilja mellan sig själv och omvärlden. Under denna period börjar det bli viktigt med lek med föremål (leksaker). Barnet får i detta stadium lära sig både att stå på sig och ge efter till exempel i konkurrensen med andra barn om leksaker. Eriksson menar att detta är viktigt för barnets förståelse, av till exempel, förhållandet mellan den egna viljan och samarbete. Det tredje stadiet kallar Erikson *makrokosmisk lek*. Utmärkande för detta stadium är att barnet börjar leka med andra. De erfarenheter barnet får i leken under detta stadium har stor betydelse för dess identitetsutveckling. Barnet har under denna period ett stort behov av beröm och bekräftelse för sina prestationer. I lek med andra kan det få detta behov tillgodosett. Barnet kan i leken pröva olika roller, även detta något som är viktigt för identitetsutvecklingen. Genom den sociala leken utvecklar barnet en jag- och vi-känsla, vilket är viktigt för dess förmåga till samspel och social förmåga. När ett barn känner ångest eller otrygghet, kan det förekomma regression. Barnet återvänder då till ett tidigare lekstadium, där det känner trygghet (Lillemyr, 2002).

2.4 Piagets lek teori

Jean Piaget (1896-1980) menade att barns utveckling präglas av två processer som är beroende av varandra, *assimilation* och *ackommodation*. Assimilation är den process där barn tolkar en ny situation eller händelse efter de erfarenheter och kunskaper de hittills har tillägnat sig. Ackommodation däremot är när barn får nya kunskaper och erfarenheter som gör att de anpassar sina kognitiva strukturer efter omgivningen. Assimilation och ackommodation utgör

tillsammans en enhet som Piaget kallade *adaption* (anpassning). Det är genom adaption som barn utvecklas och får nya kunskaper och erfarenheter. I leken är det assimilationsprocessen som dominerar, då barnet anpassar verkligheten efter sitt inre. Barn lär sig, enligt Piaget, att leka genom imitation och den vuxne behöver inte lära dem detta. Den vuxne skall stimulera leken med rekvisita, men inte gå in i leken (Lillemyr, 2002).

Enligt Piaget, går barnet igenom tre olika lekstadier, som hör ihop med dess kognitiva utveckling. Det första stadiet kallar han *övningslek* och barnet ägnar sig här åt ren träningslek där de tränar den motoriska förmågan och varseblivningen. Enligt Piaget ligger denna lek därför ”helt utanför tänkandet och det sociala livet” (1995, s 36). Den andra lekformen kallar han för *symbollek*, här finns det tänkande hos barnet, men det är helt individuellt och egocentrerat, det vill säga att barnet leker ensamt och återupplever händelser och bearbetar konflikter och finner en lösning åt dessa. *Regelleken* kallar Piaget den tredje lekformen. Här är barnet socialt och det visar sig i leken, då det leker mer regelstyrda lekar som är mer verklighetsanpassade (Piaget, 2008).

2.5 Vygotskijs lekteori

Den ryske teoretikern Lev S Vygotskij (1896-1934) ansåg att alla människor är kreativa och det är fantasin som är grunden till alla kreativa processer. Hos barnet visar sig dessa kreativa processer i mycket tidig ålder och de visar sig i form av barnets lekar. Han menade att ”lekande barn visar exempel på den mest autentiska och äkta kreativitet” (Vygotskij, 1995, s 15). Leken kallar han för ett uttryck för fantasins aktivitet, det vill säga, lek är fantasi i handling. Vygotskij menar att leken är komplex och att den långsamt växer fram. Lekutvecklingen går från enklare former till mer komplexa lekar. Varje fas i barnets liv har sin egen form av lekar. I leken utvecklar barnet sitt medvetande om sin omgivning och det är även i leken de återupplever de sådant de varit med om, erfarenheter de fått.

Vygotskij menade också att ju rikare en människas verklighet är desto mer fantasi besitter hon. Detta innebär att ett barns fantasi är mer begränsad än en vuxens då det har mindre erfarenheter. Därför är det mycket viktigt att ge barnet så mycket erfarenheter så att det kan få rika lekmöjligheter, eller som han själv uttrycker det: ”vidga barnets erfarenheter om vi vill skapa en tillräckligt stadig grund för dess skapande verksamhet” (a.a, s 20).

2.6 Lekens betydelse

Det finns mycket forskning kring barns lek och dess betydelse för deras utveckling. Genom leken erövrar barnet många kompetenser. Barnet kan i leken pröva och utforska och därigenom möta nya situationer (informationer). I dessa situationer går barnet genom en process där det får nya kunskaper då det försöker hantera den nya informationen och anpassa den till det det redan kan eller vet (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003). I leken får barnet öva sig på att uttrycka och bemästra olika känslor, men även att få förståelse för andras känslor. Det kan bearbeta händelser och sådant som känns skrämmande (Lillemyr, 2002). Den sociala kompetensen utvecklas, då det i lek med kamrater tränar på att kommunicera, turtagning, öva självkontroll och på att samverka tillsammans med andra. Barnet kan få uppleva en känsla av makt och av att de kan, då de i leken får möjlighet att öva på en sak om och om igen, tills de känner att de behärskar den (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003). Lek utmanar även kreativitet och problemlösning, barn lär av varandra (Johansson, Pramling Samuelsson, 2002).

2.7 Leken i förskolan

Leken har länge varit en central inom förskolan. Den har framhållits i förskolans styrdokument sedan 1970-talet, då *Arbetsplan för förskolan* kom. Den var Sveriges första nationella styrdokument, och med utgångspunkt i både Piaget och Erikson, menade man att leken var ursprung till all utveckling (Lindgren, 2002). Den har dock varit barnens aktivitet och pedagogerna har hållit sig utanför (Johansson & Pramling Samuelsson, 2002). Man ska stödja men inte störa. Man har skiljt mellan lek och lärande och leken skulle förbli fri och lustfylld. Barn lär och utvecklas genom lek, med hjälp av leken kan barn skapa en förståelse för sin omvärld och det finns (som vi påvisat i föregående avsnitt) mycket forskning som visar att barn skapar kunskaper när de leker (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2009).

Inom förskolan har man länge värnat om och arbetat efter en barncentrerad pedagogik, vilket innebär att man utgår ifrån barnen. Det är barnens erfarenheter som styr innehållet i lek och lärande. I en sådan pedagogik är det lätt hänt att man till största del utgår ifrån de starka barnen som syns och hörs mest. Man kan även säga att det inom den barncentrerade pedagogiken, till viss del, är barnen själva som har ansvar för det egna lärandet (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003). Ingrid Pramling Samuelsson och Maj Asplund

Carlsson argumenterar istället för att man inom förskolan skall utgå ifrån ett utvecklingspedagogiskt synsätt. Även inom detta synsätt menar man att det är viktigt att barnen får ge uttryck för tankar och erfarenheter och att man utgår ifrån dessa. Men det är pedagogernas uppgift att bestämma innehållet i verksamheten och sedan arbeta efter frågan: Vilka förmågor kan barnen utveckla i arbetet med det tema/innehåll pedagogerna valt. Inom utvecklingspedagogiken ser man barnet som en kompetent människa som föds med en vilja att förstå sin omvärld och som har rätt att vara delaktigt i sitt eget lärande. Man arbetar för att skapa situationer kring vilka barnen kan tänka, tala och uttrycka sig på olika sätt. När barn leker gör de inte det med syfte att lära sig något. Lek och lärande är inte särskilda för dem (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003). Lekens värld kan bli en källa till lärande för barn, då barn lär sig bäst när de fångas av något som fångar deras engagemang (Johansson & Pramling Samuelsson, 2002) och om verksamheten är rolig och meningsfull för barnen, flyter lek och lärande samman (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003).

Det är dock den fria leken som genom tiden har dominerat inom svensk förskola och gör så än idag. Pedagogerna ställer sig utanför leken och finns tillhands för att stötta och hjälpa till vid konfliktlösning (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2009). Knutsdotter Olofsson (2009) framhäver betydelsen av att vuxna/pedagoger deltar i barns lek. Hon menar att de vuxna är ”potentiella förebilder”(a.a, s 87) i leken och att vuxna/pedagoger ofta bör delta i leken på barnets villkor. Vuxna som leker kan ge barnen stöd i leken, få leken att utvecklas och hjälpa de barn som inte kan leka. Pramling Samuelsson och Sheridan (2009) utförde, inför en artikel, barnobservationer på svenska förskolor. De lade då märke till att de flesta pedagoger höll sig utanför leken, då man ville att barnen skulle bli självständiga och ta ansvar för sitt eget lärande. Pramling Samuelsson och Sheridan menar dock att leken kunde ha utvecklats ytterligare om pedagogerna varit mer aktiva med att stötta och utmana barnen i deras lek. Det finns forskning som visar att när vuxna deltar i barns lek blir den mer komplex och barnens uppmärksamhet varar längre. Pedagogen kan, i leken, bidra med material och idéer och därmed hjälpa barnen i vidareutveckling av deras tankar (Johansson & Pramling Samuelsson, 2002). Kan man som pedagog leka med barnen på deras villkor? När barn leker gör de det för lekandets skull, de lever i nuet och har inga tankar på lärande och utveckling. Men pedagogerna har, med läroplanen i ryggen, ett mål med leken. Leken ska vara utvecklande och stimulera bland annat fantasi, kommunikation och samarbetsförmåga (Utbildningsdepartementet, 2009) och som deltagare i leken kan pedagogerna styra leken mot dessa mål. Tullgren (2004) beskriver i sin avhandling hur styrning av leken i förskolan kan gå till. När pedagoger hävdar att de går in i leken för att leka på barnens villkor fungerar detta

inte i praktiken. Leken styrs omedvetet av pedagogerna för att passa inom de ramar som finns på förskolan och i samhället. Som hon ser det är det inom tre områden som styrningen förekommer; barnens aktivitet i leken, lekarnas innehåll och hur barnen leker. Barnen förväntas att aktivera sig med lek i förskolan. Pedagogerna uppmuntrar och stöttar de barn som leker, de barn som inte deltar utan befinner sig utanför leken lockas och stimuleras till aktivt deltagande. Barnen förväntas, i förskolan, leka utvecklande lekar, som leder till nya kunskaper. Leken ses som en förberedelse inför vuxenlivet och det är viktigt att barnen får lära sig de normer och värden som gäller i samhället. Lekar med nyttigt innehåll stötts och uppmuntras av pedagogerna. Men vissa lekar kan leda till mindre nyttig kunskap, till exempel, våld och olagligheter och dessa lekar avstyrs genom olika metoder. Man korrigerar och reglerar lekarnas innehåll och styr dem mot lekar med nyttigt innehåll. När det gäller hur barn leker riktar sig styrningen mot hur barnen är mot varandra och de tränas i att kommunicera med varandra i leken på ett bra sätt. Syftet är att träna barnen i att tala och ge uttryck för sina känslor samt att få förståelse för andras känslor. Målet med styrningen är att barnen, i leken, ska kunna tillgodogöra sig kompetenser som de anses ha nytta av som framtida vuxna. Pedagogerna har, som deltagare i leken, god insyn i barnens lekvärld, men då leken faktiskt styrs av den vuxna, kan man inte säga att leken är på barnens villkor.

2.8 Läroplanen

I läroplanen för förskolan, Lpfö 98, är leken ett framträdande begrepp. Den beskrivs som viktig för barns utveckling och lärande och den stimulerar förmågor som fantasi, inlevelseförmåga, problemlösning, kommunikation och samarbetsförmåga. I läroplanen kan man även läsa om hur man i förskolan ska utgå ifrån barnens erfarenheter och medvetet använda leken i verksamheten, då det är genom lek barn får nya kunskaper och färdigheter. Det är även i leken som barnen får möjlighet att bearbeta och uttrycka upplevelser och känslor. Man strävar efter att alla barn i förskolan ”utvecklar sin nyfikenhet och sin lust samt förmåga att leka och lära” (Utbildningsdepartementet, 2006, s.9). Det är viktigt att kreativiteten tas tillvara på, det lustfyllda lärandet uppmuntras och att stärka barnens intresse för att erövra nya erfarenheter, kunskaper och färdigheter. Det är viktigt att pedagogerna samarbetar för att kunna erbjuda en bra miljö för utveckling och lärande (a.a). Även i den reviderade upplagan av Lpfö 98 som gäller från den 1 juli 2011, kan man läsa de här beskrivningarna av leken. Skillnaden mot den gällande läroplanen är att man i den reviderade upplagan har tydligare riktlinjer för hur ansvaret i verksamheten ska fördelas . Ett större

ansvar för att det pedagogiska arbetet fungerar läggs på förskolläraren (Utbildningsdepartementet, 2010).

3. Metod

I detta kapitel redovisas den kvalitativa intervjun, den metod som använts vid insamlingen av material. Här beskrivs också urval av respondenter och tillvägagångssätt vid insamling av empirin. Vidare beskrivs de etiska överväganden som ligger till grund för genomförandet av insamlad empiri. Bearbetning och analys redovisas där analysen sker utifrån ett sociokulturellt vuxenperspektiv. Till sist diskuteras valet av metod.

3.1 Metodval

Syftet med vår studie är att belysa hur pedagoger ser på lekens roll i förskolan. Vi har valt att undersöka detta med hjälp av kvalitativa intervjuer. I våra intervjuer valde vi att utgå ifrån en öppen fråga. Vid användandet av kvalitativa metoder kan man få fram en ny, djupare kunskap om något fenomen, syftet för forskningen är inte att få fram ett mätinstrument och få fram exaktheten i form av siffror som vid användandet av ett kvantitativt forskningssyfte (Kvale & Brinkmann, 2010). Hur forskaren väljer att bearbeta, analysera och framställa den empiri som samlats in kan till viss del vara avgörande i valet av metod (Patel & Davidsson, 2003). Med vårt forskningssyfte som bakgrund föll vårt val på att genomföra kvalitativa intervjuer eftersom vi är intresserade på tankar, upplevelser och erfarenheter kring ett visst område. Det som upplevs som sanning för den ena behöver inte vara sanning för den andra men bådas svar väger lika tungt. Vi är inte ute efter att mäta eller gradera som vid användandet av kvantitativ metod (Kvale & Brinkmann, 2010).

3.2 Kvalitativa intervjuer

Den viktigaste datainsamlingsmetoden inom kvalitativ såväl som kvantitativ metod är intervjun. Kvalitativa intervjuer utgår från hermeneutiska och fenomenologiska kunskapstraditioner, syftet med dessa intervjuer är att identifiera eller upptäcka okända eller otillräckligt kända företeelser och egenskaper (Starrin & Renck, 1996). Vid genomförandet av en kvalitativ intervju har den som intervjuar en stor påverkan för hur utgången av intervjun

blir. Både intervjuaren och respondenten har viktiga roller för hur resultatet av intervjun blir (Kvale & Brinkmann, 2010).

En kvalitativ intervju kan utspela sig mellan en som intervjuar och en respondent. Ämnet för den kvalitativa forskningsintervjun är något från intervjupersonens levda vardagsvärld. De öppna frågorna som ställs besvaras utifrån intervjupersonens livsvärld, det vill säga så som intervjupersonen har påträffat vardagslivet omedelbart oberoende av och före förklaringar. På detta sätt får frågeställaren svar på sina frågor, fördomsfria beskrivningar som leder till en rehabilitering av livsvärlden i förhållande till vetenskapens värld. Frågeställarens uppgift är att registrera det som sägs och på vilket sätt det sägs, kunna tolka tonfall, ansiktsuttryck och andra kroppsliga uttryck. Om frågeställaren är osäker på om svaret har uppfattats rätt kan denne "sända tillbaka det" till intervjupersonen och kan kanske genast få svar om tolkningen som gjorts tidigare är korrekt (a.a).

Kvalitativa intervjuer ses som ostandardiserade till skillnad till kvantitativa intervjuer som ses som standardiserade. Den avgörande skillnaden mellan den kvantitativa och den kvalitativa intervjun kan ledas tillbaka till de olika metodernas uppfattning av kunskap och vad som är möjligt att veta (Starrin och Renck, 1996).

3.3 Urval och undersökningsgrupp

Vi tog personlig kontakt via telefon med tio pedagoger fördelade på fyra förskolor, alla belägna i södra Sverige, vår intention var från början att ha med åtta pedagoger i vår studie men eftersom vi ville vara på den säkra sidan tillfrågades ytterligare två pedagoger om att vara reserver om vi ansåg att vi hade för lite empiriskt material när åtta intervjuer var gjorda. Vi hade god kännedom om både förskolorna och pedagogerna vi kontaktade innan de blev tillfrågade att vara med i vår studie. Samtliga pedagoger är av kvinnligt kön då det inte finns några män arbetandes i den verksamheten som stod till vårt förfogande att fråga om medverkan. Samtliga tillfrågade pedagoger är förskollärare, Åldersspannet på pedagogerna är 25 till 63 år. Pedagogernas erfarenhetsspann varierar från ett år upp till 42 år.

3.4 Etik

Det grundläggande individskyddskravet kan specificeras i fyra allmänna huvudkrav på forskningen (Vetenskapsrådet, 2002) I enlighet med *informationskravet* ska forskaren

informera respondenten om undersöknings syfte samt undersöknings genomförande i stora drag. Forskaren ska också informera respondenten om vilka villkor som råder, att medverkan är frivillig, respondenten har rätt att avbryta sin medverkan när som helst, samt att det insamlade materialet endast kommer att användas till forskningens ändamål. Respondenterna som medverkade i vår undersökning kontaktades personligen före det att undersökningen genomfördes och blev informerade muntligen av oss i enlighet med de forskningsetiska övervägandena. *Samtyckeskravet* handlar om att respondenten ska ge sitt samtycke om medverkan i undersökningen före det att intervjun genomförts. Eftersom denna undersökning riktar sig mot pedagoger i förskolan krävs endast deras samtycke. *Konfidentialitetskravet* innebär att respondenternas personnummer och identitet måste behandlas konfidentiellt då det för någon utomstående ska vara omöjligt att röja deras identiteter. Vi klargjorde från början för våra respondenter vilka som skulle ta del av vårt insamlade material då vi använde oss av en dator som inspelningsutrustning för att genomföra intervjuerna. Det sista huvudkravet är *Nyttjandekravet* som innebär att all information om respondenten samt allt insamlat material måste användas i forskningsändamål och när det gjorts skall materialet förstöras. I enlighet med nyttjandekravet har vi valt att fingera namnen på respondenterna i vår studie samt att inte nämna vid vilka förskolor de är verksamma på.

3.5 Genomförande

Första kontakten med respondenterna gjordes via telefonkontakt som följdes upp av ett personligt möte. Vid dessa tillfällen blev var och en av dem informerade om vårt syfte med studien, vilka rättigheter de som respondenter har och övergripande information om hur den kvalitativa intervjun skulle gå till och på vilket sätt det insamlade materialet skulle användas. Eftersom intervjun i sin helhet skulle spelas in på en ljudfil var vi mycket noga med att informera respondenterna om att vi behandlar allt insamlat material konfidentiellt. Vi talade även om vilka som skulle kunna tänkas ta del av materialet: Vi, vår handledare och examinatorn. Respondenterna informerades dock inte på förhand om vilken frågeställning som skulle besvaras vid intervjutillfället.

Starttid och plats för var och när intervjun skulle äga rum fick varje respondent bestämma själva då vi ville att de skulle känna sig trygga och bekväma. Ett led i detta var också att vi endast var en som intervjuade då vår tanke var att inte respondenten skulle känna sig trängd

och/ eller i underläge. Alla intervjuer skedde på de olika förskolorna och en intervju tog plats i respondentens bostad.

Vi hade avsatt ca 30 minuter till varje intervju men intervjuerna varade mellan 10-25 minuter. I samråd med vår handledare ställdes en öppen fråga och följdfrågor därefter. För att dokumentera intervjuerna användes en dator till hjälp och ljudupptagningen lades på en ljudfil.

Vårt huvudsakliga syfte låg i att ta reda på hur pedagoger talar om lek i förskolan, därav ställdes endast en öppen fråga som löd; - *Vilken roll anser du leken har i förskolan?* För att hjälpa respondenten framåt i diskussionen och att vidareutveckla sitt svar krävdes det ibland att följdfrågor ställdes, se bilaga 1.

3.6 Bearbetning och analys

Efter det att alla intervjuerna gjorts påbörjade vi bearbetningen av det insamlade materialet. Ljudfilerna med intervjuerna spelades upp och lyssnades på flera gånger för att göra dem så rättvisa som möjligt. Det transkriberade empiriska materialet uppgår till 19 A4-sidor då vi sorterat bort valda delar som ej har någon relevans för vår studie. Vi upptäckte att en av intervjuerna inte var fullt så givande som vi hoppats på och därför kontaktades en av våra två reservrespondenter och vi bestämde tid och plats för den nionde intervjun. När vi tittade mer noga på intervjun vi först valde att ta bort fann vi ett visst värde i den vilket resulterade i nio deltagande respondenter. Efter att både ha lyssnat och transkriberat ut intervjuerna fann vi att många viktiga centrala begrepp använts av flera respondenter och utifrån dessa sammanställde vi dem i fyra olika kategorier. Vi, författare diskuterade det bearbetade materialet och det ligger till grund för analysen som gjordes utifrån ett sociokulturellt vuxenperspektiv.

3.7 Metodkritik

Vi fann det väldigt lätt att få pedagoger att ställa upp och bli intervjuade och vi ser användandet av kvalitativa intervjuer som metod mycket positivt men dock tidskrävande då intervjuerna ska transkriberas ut. Kvale & Brinkmann (2009) beskriver intervjutekniken som ett sätt att lära sig ett hantverk och på det sättet upplevde vi det. Vi lät den enskilda respondenten välja tid och plats och vi valde att endast vara en som intervjuade men ändå fann vi i vissa fall att respondenten kände sig obekvämt och utlämnad. Vi märkte tydligt hur mikrofonen blev ett hinder då den fick mycket fokus och respondenten agerade osäkert. Detta

kan vara en av anledningarna till varför ett fåtal intervjuer blev korta. Efter det att inspelningen avslutats fortsatte flera respondenter att prata om ämnet och då väldigt fritt och avslappnat, detta material kan tyvärr inte användas i vår studie då det inte finns på band vilket är en nackdel för vårt resultat. Något annat vi reflekterade över när analysarbetet genomfördes var dels att det var svårt att avskilja de för oss synliga kategorierna och dels att analysarbetet blev mindre uttömmande under analysarbetets gång då mycket av resultatet passade in på flera kategorier. Vi valde ändå att dela upp analysen i fyra kategorier och det har aldrig varit vår tanke att de fyra kategorierna ska vara lika långa.

4. Resultat och analys

Detta kapitel behandlar det empiriska underlaget för studien. Syftet som legat till grund för studien är hur pedagoger ser på lek i förskolan. Analysen baseras på materialet från den transkriberade empirin med utgångspunkt utifrån ett sociokulturellt vuxenperspektiv.

Kapitlet redovisas i fyra kategorier där *Den centrala leken* är huvudkategori med *pedagogens roll*, *lek som metod* och *fri /styrd lek* som underkategorier. Studien baseras på relevant underlag från den transkriberade empirin med citat som förstärkning.

4.1 Den centrala leken

Samtliga medverkande pedagoger i vår studie är eniga om att leken har en stor och central roll i förskolan. Det beskrivs såhär:

Leken har en viktig och central del i förskolan. Barnen lär sig turtagning, de väntar på sin tur, dela med sig saker, de får empati, det är mycket rollekar, de lär sig mycket genom det (Pedagog Paula).

Många av pedagogerna beskriver att barn genom leken måste lära sig turtagning och att de måste vänta på sin tur som två mycket viktiga element. Detta kan tolkas som en början till förståelse för det sociala samspelet med andra och att det är genom lek som barn lär sig olika beteende, både genom att studera kompisar och genom att själva agera. Därför ges barn mycket tid åt att leka, på så sätt får de möjlighet att utveckla sitt sociala samspel till exempel i att kunna dela med sig saker. Alla pedagoger är eniga om att det är genom rollekar som

lärandet om hur vi förhåller oss till andra sker, får förståelse för andra och utifrån det utveckla sina känslor.

Så jag tycker att vi har en väldigt viktig roll i det hela att tänka på att man kollar upp att nu är det jättemycket lek och nu kanske vi inte måste ha samling 9.30, för vilket är viktigast för barnen just nu, just idag (Pedagog Patricia).

Leken har ju en väldigt stor roll i förskolan. Just det att barnen lär sig mycket genom leken. De lär sig genom mycket om vardagen, deapar efter det de ser att vi gör och de tycker att det är kul att prova på det själva. Det gör de i leken med varandra och själva.

Just det att de bearbetar och är väldigt uppmärksamma vad de leker också och bearbetar grejer de varit med om som kanske inte är bra, bearbetar grejer som varit bra i leken. (Pedagog Patricia)

Förskolan präglas av lek, mycket av det som sker har en stark anknytning till lek i olika former. Pedagogerna i vår studie trycker på att lek måste få uppta en stor del både vad gäller tid och utrymme. Pedagogerna är medvetna om att lek leder till utveckling och lärande och därför vill de uppmuntra barnen genom att ge dem mycket lektid och konstruera bra lekförutsättningar för barnen att kunna leka. De är också medvetna om att de är förebilder för barnen och att barn tar efter det de ser. Detta kan tolkas att det därför är viktigt hur pedagogerna förhåller sig till både barn och vuxna och det vilar ett stort ansvar på deras axlas som inte är uttalat men som finns där. Pedagogerna värdesätter lekens betydelse högt då leken i vissa fall kan prioriteras högre än de rutin- och vardagliga sysslorna.

Förskolan är en plats där barnen erbjuds tid och möjligheter att använda sig av lek för att bearbeta händelser de varit med om, både positiva och negativa upplevelser.

I det empiriska materialet framkommer det tydligt att samtliga pedagoger delar synen om att barn lär sig i det sociala samspelet med andra.

Jag tycker att leken har en jättestor roll, det är därifrån man kan utveckla det sociala samspelet, ge och ta, visa hänsyn, prata, konversera, alltså allting finns ju i leken, givetvis förutsatt att vi vuxna finns där som lotsar de yttre ramarna, sen är det jätteviktigt att barnen får testa, prova, lösa konflikter, blir arga/ glada på varandra för det är ju liksom livet som sker, det är ju deras liv så den är oerhört viktig. Allting finns ju där hela tiden, hela livets signaler. Så har man inte fått leka ordentligt så kan man ju få det jättesvårt sen vidare liksom så att det är A och O (Pedagog Paula).

Pappa och mamma var ofta med och lekte, jag tror att jag har haft glädje av det hela mitt vuxenliv därför man förstår och man känner det riktigt som vuxen hur kul det är att vara här och leka på denna plats att det ger, också skapa rum för barnen som ger nyfikenhet (Pedagog Polly).

Leken beskrivs utifrån ett sociokulturellt perspektiv. Barnen ses som aktiva och deltagande individer, barnen lär av varandra, tillsammans med andra barn och vuxna. Genom att få leka tillåts barnen att skapa sin egen identitet och skapa sig en förståelse för sin omvärld. En pedagog ger uttryck för att barn som inte har lekt ordentligt kan påverkas negativt längre fram och en annan pedagog bekräftar motsatsen och styrker detta påstående då hon menar att hon fått leka mycket som liten och varit omgiven av två påhittiga och lekande föräldrar och att det har påverkat henne positivt under hela hennes vuxenliv.

Att lek är ett redskap för inläring och hur leken kan användas ger två pedagoger i uttryck för såhär:

Leken är oerhört viktig för barnen. De lär sig grov/finmotorik, de lär sig alla olika behörigheter de behöver i livet (Pedagog Paulette).

Lek är ju så himla mycket, det är allt runtomkring oss. Allt kan vara lek, det beror på vem betraktaren är. (Pedagog Petra)

De här ovanstående citaten kan tolkas som att all inläring i förskolan sker med hjälp av olika former av lek. Samtliga pedagoger är eniga om att det är genom lek som barnen utvecklas både fysiskt och psykiskt. Mycket av leken i förskolan utgår från barnen och utifrån det kan tolkas att barnen styr över sitt eget lärande, med hjälp i form av vägledning av pedagogerna.

4.1.1 Pedagogens roll

Pedagogens roll i förskolan kan gestalta sig på olika sätt, man kan observera barn, medla mellan barn eller aktivt delta i barnens lekar. På vilket sätt man än väljer att agera så menar flertalet av pedagogerna i vår studie att de är medvetna om att leken ändrar riktning och eller karaktär om man som vuxen går in i leken.

Citaten nedan kan tolkas så att pedagogerna är mycket medvetna om att deras passiva roll vid sidan av leken är mycket viktig och att det hela tiden är en balansgång om man ska gå in i leken och hjälpa barnen vilket grundar sig både på situation och om tid ges för att barnen

själva kan komma fram till en lösning. Dessa pedagoger bekräftar också att de är medvetna om att de avbryter leken så fort de går in i leken. Detta synliggör två pedagoger här:

Som pedagog sitter man oftast och studerar när barnen leker och det tycker jag kan vara svårt ibland. Man vill gärna vara med men samtidigt ska man hålla sig utanför (Pedagog Paulina).

Det är ju först när du som är vuxen går in i leken du förstår hur det är att bli avbruten. Det är ju plötsligt så att det är någon som kommer in och säger;- Att nu är det telefon eller nu hände det något, och då tappar man fokus så det här med att inte avbryta det var en av sakerna jag tänkte på att tiden och utrymmet finns (Pedagog Polly).

En syn som några pedagoger har är att låta leken få vara orörd så länge som de anser att den fungerar och när leken i deras ögon inte gör det går pedagogen in och vägleder leken igen. En pedagog beskriver sitt agerande på detta sätt:

Jag tänker på den fria leken, att man sen som vuxen sen kan gå in och styra upp det är en sak men framförallt i den fria leken där barns egen fantasi får spela in tycker jag har följt mig genom alla åren (Pedagog Pia).

Flertalet av pedagogerna poängterar vikten av att den fria leken måste få bli så orörd och ostörd som möjligt då de är mycket medvetna om att lekens karaktär ändras om de av någon anledning måste gå in och störa barnen i deras lekprocess. Det är viktigt att värna om och stimulera barn till utveckling och lärande genom att ta tillvara på barnens fantasi. Pedagogerna månar om barnens lust att leka men ibland kan det vara svårt att både uppmuntra och hjälpa barnen vidare i den aktuella leken då vetskapen finns att leken ändra karaktär så fort en pedagog träder in.

Att man som pedagog kan bli inbjuden i barnens lek är inte ovanligt. Detta kan tolkas som den inbjudna pedagogen har givits ett stort förtroende från barnen som inte ska missbrukas. Detta beskrivs såhär:

Ibland får man vara med, antingen sitta med och bara lyssna på dem eller ger de mig en roll och då är det ofta så att man får vara hund eller katt eller någonting annat och då får man ta på deras villkor att man är med och sen ibland kan man få styra upp det för att någon ska komma och får vara med i leken (Pedagog Pirjo).

När man blir inbjuden att delta på ett mer eller mindre aktivt sätt i barnens lek kan det ses som om pedagogen redan har överträtt tröskeln för att störa leken som man som pedagog kan göra om man kommer direkt utifrån och kan därför med hjälp av situationen och den fortsatta leken även driva leken åt en viss riktning utan att för den skull förstöra eller störa lekens fortgång, till exempel föra in ett barn till i leken. Men när pedagogen gör detta måste det ske med varsamhet och lyhördhet gentemot barnen.

När man är med kanske man leder upp leken lite mer åt det hållet man själv vill även om man inte tänker på det.

Samtidigt som man är lyhörd för vad barnen vill leka så man försöker lyssna på dem, men omedvetet kanske man styr den åt det hållet man själv vill att leken ska gå (Pedagog Patricia).

Från de ovanstående citaten kan det utläsas att pedagogens förhållningssätt till lek är mångfacetterad. Dels finns det de pedagoger som står utanför leken så länge leken fungerar men ändå har uppsikt över lekutvecklingen men att de går in i barnens lek då de känner att barnen behöver hjälp med exempelvis föra leken framåt, dels finns de pedagoger som är tillsammans med barnen och deltar aktivt i leken, på barnens villkor men försöker hjälpa barnen vidare på ett lekfullt sätt med leken som redskap. I båda fallen finns medvetenhet om att när man som pedagog är med i leken styr man leken åt en viss riktning mer eller mindre medvetet.

Av alla pedagoger som medverkat i vår studie var det endast en som uttryckte sin medvetenhet om att leken faktiskt är ett mål i läroplanen. Hon framhäver att leken har en så stor betydelse att den har fått ett eget utrymme i läroplanen. I den framgår det klart och tydligt vilket uppdrag och ansvar pedagoger har i förskolan. De ska arbeta och sträva efter att hjälpa alla barn som inte kan leka genom att konstruera lekvänliga miljöer.

Leken är ju ett mål i läroplanen, ett mål som man ska arbeta utefter och sträva efter att alla barn kan leka, många barn kan inte leka och där kommer vi som vuxna in och kan hjälpa barnen som inte kan (Pedagog Paulette)

Vi kan se att pedagogerna är väl medvetna om att det är genom lek som lärande och utveckling sker, ensamma eller tillsammans med andra.

4.1.2 Lek som metod

Leken kan användas i alla situationer, det kan vara i situationer är vid maten, samling, blöjbyten för att få med sig ett barn som inte vill. Ett exempel på detta kan vara:

Om ett litet barn oftast säger nej, det vill inte, det sitter kanske och bygger eller läser. Man tar ögonkontakt, säger med en inspirerande röst; - Ta boken med dig, du kan ta boken, den är jättespännande. Det handlar kanske om en tiger, katt eller hund eller vad det är och faktiskt är det så nio av tio gånger så blir det faktiskt mer spännande för den boken ville jag ju ha med mig och sen går blöjbytet ganska så smärtfritt egentligen utan att barnet egentligen tänker på att det har byts och plötsligt fått torr blöja (Pedagog Polly).

I det ovanstående citat kan händelseförloppet ses som om pedagogen använder leken som ett redskap för att rikta/avleda uppmärksamhet i situationen där barnet inte vill. Pedagogen beskriver hur leken kan användas som en metod för att får med barnet att faktiskt vilja följa med på något det från början känt starkt motstånd inför.

Samtliga pedagoger i studien beskriver hur de använder leken som metod i olika situationer, det kan vara i den fria leken men det kan även vara i rutinmässiga situationer och i vardagliga sysslor. Leken kan användas på olika sätt, till exempel som i det ovannämnda citatet där pedagogen beskriver hur man kan få barn att pröva någonting som det känner sig tveksam inför eller inte vill på ett lekfullt sätt eller med hjälp av leken men lek kan också användas i valda lärsituationer som i detta fall:

Samlingen kan också vara ett lektillfälle som nu när vi håller på med ugglorna och detta. Det är ju en otrolig lek för barnen. (Pedagog Petra)

Detta kan ses som en form av styrd lek där pedagogen redan i förväg har bestämt vad det är som ska läras vid samlingen vilket i detta fall är ugglor. Pedagogen påvisar medvetenhet om lekens betydelse då hon menar att det kan vara ett lektillfälle och poängtera vilken otrolig lek det blir för barnen.

Samtliga pedagoger beskriver också olika situationer där de kan vara med och påverka barnens lek för att skapa olika lärsituationer. Ett exempel på detta är:

Det är ju som det här, de tittar ju ofta på när vi lagar mat och de älskar ju att gå till dockspisen och leka och duka fram bord och stolar och servera. Det är ju en lite träning inför vuxenlivet. Så att de lär sig,

tittar, tänker efter hur det ska vara. Ska skeden vara bakom eller framför eller vilken sida det ska vara.
(Pedagog Patricia)

Pedagogen i citatet ovan är mycket medveten om att barn ser och tar efter det hon gör, att hennes roll som vuxen är en förebild för barnen. Först ger hon barnen tillfälle att titta på hur man ska göra genom att själv utföra, som i detta fall laga mat och duka fram på middagsbordet sedan ger hon tid till barnen att själva hinna titta, tänka och reflektera över hur det ska vara.

Många pedagoger trycker på att mycket av leken som utspelar sig på förskolan bottnar i det de varit med om tidigare upplevelser och att det är viktigt att ge barnen tid och möjlighet till att bearbeta dessa upplevelser och att hjälpa och stötta barn i deras lekar för att komma över något eller komma vidare, bearbeta det de fått erfara. Leken används för att utveckla det sociala samspelet. Att barnen tar efter inte bara vuxnas beteende och handlingar utan också varandras bekräftas här:

Väldigt mycket av leken avspeglar sig i förskolan samt hemma också det är det som barnen får erfara, det tar de med sig in i leken. Det kanske kommer någon som är farmor och där är jag som biroll, där kan jag hjälpa den lilla hunden. Är de små tar de gärna efter de stora (Pedagog Paulette).

4.1.3 Fri/-styrd lek

Pedagogerna i vår undersökning har tidigare beskrivit att lek och då framförallt den fria leken har en stor och central roll i förskolan och att det genom lek sker ett lärande, ett exempel på detta är:

Den fria leken är otroligt viktig för barnen för att jag tror att det är genom den fria leken som de utvecklas mycket just genom olika grupperingar och att de lär sig leka med olika kompisar och de lär sig i den fria leken hur man ska fungera i grupp i framtiden (Pedagog Peggy)

Flera pedagoger i vår studie beskriver lek som ett allmänt begrepp men att det finns skillnader i fri och styrd lek men att den skillnaden ibland är svår att urskilja. Med fri lek menar flertalet av pedagogerna är när barnen själva leker med varandra, med någon vuxen eller själva och att leken kommer från barnen. Fri lek kan även vara en lek som har startats upp av en pedagog men att leken sedan utvecklas till barnens egen lek. Flertalet pedagoger poängterar pedagogens ansvar även då leken är fri och sker på barnens villkor.

När pedagogerna i studien talar om styrd lek menar de oftast att de har för intention att hjälpa barn att starta upp lekar som sedan ska bli barnens egna lekar. Detta kan tolkas som att den styrda leken har sitt ursprung från den fria leken. Detta kan ses som om huvudsyftet för en sådan styrd lek är att hjälpa barn i sin lekutveckling. Ett exempel kan läsas här:

Skillnaden tycker jag man kan se ibland när barnen är helt fria i sin lek att de är mer säkra att de tar mer, de har mer friare händer och tar mer saker. Sen ibland kan man säga om leken är styrd, man starta upp något då är det fler som kan komma in i leken snabbare ibland kan jag uppleva det. Sen att de leker vidare själva eller så men barnen som kanske inte kan komma på det själva att de lättare hänger på om man starta upp lek. Eller så sitter man och bygger och någon kommer och bygger vidare (Pedagog Paulina).

En pedagog reflektera över sitt eget agerande i fri och styrd lek. Detta kan läsas här:

Om leken är mer styrd kanske man är mer medveten om vad man säger och hur man lägger fram det. Då man mer sitter och observera och kan lägga ett insteg och då kanske man inte har hört hela samtalet och hur det gått till. Har man varit med lite mer från början så ser man det kanske på ett annat sätt (Pedagog Paulina)

Flera pedagoger nämner att mycket i förskolan kan vara lek och lektillfällen och beskriver olika situationer såsom, samling, mat, påklädnad, blöjbyten. Dessa tillfällen till lek kan göras lekfulla och lustfyllda, kanske de byggs på barnens intressen.

4.2 Sammanfattning av analys

Studiens syfte har varit att ta reda på hur pedagoger ser på lek i förskolan. Resultatet som framkommit påvisar pedagogernas medvetenhet om lekens betydelse i relation till lärande.

Begreppet lek används ofta och omfattar all sorts lek. Lek ses som något nödvändigt för lärandet, det går hand i hand. Lärandet är lustfyllt och roligt, barnen ska känna glädje och oberoende av vilken sorts lek som utspelas utgår den ifrån barnen och deras intressen. Den fria leken ges ett stort utrymme i förskolan och ses som en väldigt viktig och central del i verksamheten och kan ibland ses som lika viktig som de dagliga rutinerna. Genom att erbjuda barnen mycket lektid, själva och i samspel med andra, samt att erbjudas olika sorters leksituationer som pedagoger konstruerat lär sig barnen känna sig själva, forma sin egen identitet och stärka sin egen självkänsla. Leken beskrivs som ett redskap som kan tillämpas i alla olika situationer, till exempel vid samling, matsituationer, konflikthantering, i samspel med andra och i andra sociala sammanhang som i den fria leken. Pedagogens roll och förhållningssätt är mycket avgörande i förhållandet till lek och lärande. Lek och lärande beskrivs som en enhet, att vid all form av lek sker lärande. Genom att konstruera olika

leksituationer kan barnet lockas, entusiasmeras och övervinna något det känner starkt motstånd inför eller kanske bearbeta något barnet tidigare varit med om. Medverkande pedagoger påvisar tydligt en medvetenhet om att det dock finns lekar som mer eller mindre tar skada av en pedagogs inblandning där leken ändrar karaktär eller till och med avbryts. Utifrån resultatet kan utläsas att pedagogers aktivitet i barns lek är begränsade till lekar som av någon anledning anses ej fungera. När pedagogerna ser att leken flyter på gör de ett aktivt val att stå utanför.

Analysen är gjord med ett sociokulturellt perspektiv som inspiration, och är ett sätt bland andra att se på lek.

5. Diskussion

I detta kapitel diskuterar vi studiens resultat i relation till tidigare forskning.

5.1 Lekens olika ansikten

Slutsatserna i vårt arbete visar på att leken har en central och betydande roll i förskolan i förhållande till lärande oavsett vilken skepnad leken utspelas sig i. Enligt Johansson & Pramling Samuelsson (2002) finns det inget annat som är viktigare än när barn leker och det kan vi se genomsyrar förskolans vardag då barnen får mycket lektid och att lek prioriteras högt och likställs med vardagliga måsten. Vi kan se att pedagogerna hämtat tankar från Vygotskij då de praktiserar hans tankar att ju rikare en människas verklighet är desto mer fantasi besitter hon. Detta innebär att ett barns fantasi är mer begränsad än en vuxens då det har mindre erfarenheter. Därför är det mycket viktigt att ge barn så mycket erfarenheter så att de kan få rika lekmöjligheter. På så sätt kan de lättare utveckla deras medvetenhet om sin omgivning och återuppliva sådant de varit med om (Vygotskij, 1995).

Begreppet lek är brett men kan ses utifrån olika former, till exempel fri lek, styrd lek, hjälplek och riktad lek. Fri lek kan vara när barn leker med varandra utan något specifikt uppsatt syfte och mål, här får leken vara just bara lek. Precis som Lillemyr (2002) menar ges barn tillfälle att i den fria spontana leken använda det de kan vilket kan ge dem en frihetskänsla då de själva frivilligt valt att delta i den aktuella leken, vilket i sin tur kan leda till att barnets självförtroende stärks. I den fria leken kan leksignaler sändas ut med hjälp av gester, ansiktsuttryck och förändrade röster. För att en lek ska kunna fungera måste lekdeltagarna enligt Knutsdotter Olofsson (2009) både kunna förstå leksignaler och kunna signalera lek, dessa leksignaler lärs i samspel med andra i sin omgivning. Pedagogerna i vår studie talade mycket om hur viktigt det är att kunna leka och hur viktigt det är att konstruera leksituationer där barn som inte kan förstå leksignaler och signalera blir inbjudna i en lek med andra barn. Med hjälp av att leka med andra barn kan barnet tränas på att läsa av andra barn och få möjlighet att själv signalera i leken. Vi kan se att pedagogerna i vår studie har liknande tankar som Erikson (Erikson, 1977), då de liksom honom han ansåg att barn, i leken, får utlopp för omedvetna känslor. Leken är även ett hjälpmedel för att hantera ångest och lösa konflikter, då barn kan använda leken för att behärska och bearbeta händelser. Han menade också att barn kan återuppleva en händelse flera gånger vilket i sin tur leder till att de känner att de har kontroll över situationen. Erikson ansåg även att leken är viktig för utvecklingen av barnets identitet.

5.2 Pedagogers förhållningssätt till leken

Enligt Lillemyr (2002) är lek ett viktigt hjälpmedel för barn för att tillförskaffa sig ny kunskap på vilket även vårt resultat visar på. Det är genom lek som barns sociala kompetenser utvecklas, i samspel och kommunikation med andra. Förhållningssättet pedagogerna i vår studie har till lek kan likställas med den barncentrerade pedagogik som Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2003) omnämner då pedagogerna i vår studie menar att man ska ta tillvara på barns erfarenheter. Vi, författare tolkar resultatet från studien så att pedagogerna utgår mycket från barnen när de planera verksamheten och dess specifika innehåll. Med hjälp av att vara uppmärksamma och lyhörda på innehållet i barnens fria lekar kan pedagogerna konstruera nya styrda lekmiljöer, lektillfälle som då kan tänkas ligga nära barnens intresseområden för att lättare få barnen intresserade och att barnen därmed kan vara mer mottagliga för det specifika lärandet. Detta görs utifrån vetenskapen som pedagogerna hämtat från Piaget tankar, att barn lär sig att leka genom att barnen imitera den vuxne eller varandra och detta beteende behöver inte läras in utan kommer naturligt. Den vuxne skall stimulera leken med rekvisita, men inte gå in i leken(Lillemyr, 2002).

Vi kan också se av det resultat som framkommit att pedagogernas tankar har en stark anknytning till Frøbels tankar då han menar att det är med hjälp av leken som barn uttrycker sig och i leken känner de glädje, frihet och tillfredsställelse (Welén, 2009). Pedagogerna strävar efter att lärandet för barnen ska vara rolig och meningsfull i förhoppning om att lek och lärande ska flyta ihop så som Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson 2003 lyfter fram.

Utifrån resultatet kan utläsas att pedagoger i den fria leken endast går in i en lek om den ej fungerar alternativt om de blir inbjudna av barnen att delta. Ur resultatet framkommer det också att ingen av pedagogerna nämner att de går in i en av de ansedd fungerande lek, vilket vi tolkar inte görs på grund av att de inte vill störa leken. Detta kan tolkas som om pedagogerna ser leken som barnens fria aktivitet där barnen tränas att bli självständiga individer i samspelet och kommunikationen med andra. Forskning påvisar att vuxet deltagande i barns lek gör det möjligt att hjälpa barnen att utveckla sina tankar. Forskningen påvisar även att leken kan pågå under en längre tid (Johansson & Pramling Samuelsson, 2002) och med denna vetenskap kan detta ses som en anledning till att det kanske även är i fungerande lekar man som pedagog ska gå in och delta aktiv och inte enbart i lekar som anses fungerar mindre bra som vårt resultat visar på. Om våra pedagoger hade varit mer aktiva i

barnens lekar kanske dessa hade kunna utvecklats mera, precis på det sätt som Pramling-Samuelsson & Sheridan (2009) förespråkar.

5.3 Leken som verktyg

Lek i förskolan kan ses i många olika skepnader. När barnen i den fria leken inte kan tolka eller förstå varandras leksignaler måste de få hjälp att antingen ta sig igenom lekens hinder eller få hjälp av en pedagog att förstå varandras signaler. Om en pedagog är aktiv i en lek kan tillfälle ges att hjälpa och stötta barn som inte kan avläsa leksignaler eller själva signalera (Knutsdotter Olofsson, 2009). I den fria leken har barnen inga mål och syften, de leker för att det är roligt men när man går in i en lek som pedagog gör man det utifrån ett annat synsätt där man har utveckling och lärande i fokus (Tullgren 2004).

Som icke deltagande pedagog kan man också gå in i den fria leken men då ändrar leken ofta karaktär där pedagogen går in i leken med syftet att hjälpa barnen men det kan också uppfattas som att pedagogen går in och reda ut problemet och leder leken på rätt spår igen. Samtliga pedagoger i vår studie är mycket medvetna om att barns lek ändrar karaktär i samma sekund som en vuxen träder in.

5.4 Allt kan vara lek

Vi författare uppfattar det som så att mycket av det som händer på en förskola har ett ursprung från barnens egen fria lek. I enlighet med läroplanen strävar pedagogerna efter att lärande ska ske. Det mest effektiva sättet att få med sig barnen är genom att konstruerar en lek, ett lektillfälle eller göra lärandet så lustfullt och meningsfullt som möjligt för barnen vars medvetande ännu inte har förstått att ett lärande ska ske eller håller på att hända. Lek och lärande kan ses som en metafor i form av en ballong. Pedagogerna vill så långt som möjligt utgå från barnen och deras intressen, de vill konstruera en verksamhet där lustfullhet och glädje är centrala men också där lärandet får en mening och detta sker med hjälp av leken.

I likhet med Johansson & Pramling Samuelsson (2002) vill man stödja men inte störa de lekande barnen och även om detta ibland måste göras på sätt som Tullgren (2004) beskriver trycker pedagogerna i vår studie på att barnen själva ska äga leken. Pedagogerna vill vägleda barnen så att de blir självgående i leken.

Lek i förskolan har inga begränsningar, de som sätter gränser är de vuxna, pedagogerna. Varför är det så? Jo kanske för att de inte har fått leka så mycket när de var barn. Även om förskolan har en läroplan som alla förskolor ska följa ser varje förskola olika ut., detta

beroende på att olika individer med olika bakgrunder och förhållningssätt till lek arbetar på olika förskolor.

Resultatet av vår studie visar på att allt egentligen kan vara lek eller uppfattas som lek, det beror på vilken syn på lek man har.

5.5 Tankar som väcktes

När vi analyserade resultatet fann vi att pedagogerna är mycket medvetna om att pågående lekar ändrar karaktär då en vuxen träder in men ändå beskrev alla att de i vissa fall gjorde det för att hjälpa och stötta leken framåt. Däremot la vi märke till att ingen av pedagogerna beskrev att de gick in i fullt fungerande lekar med samma intention, att hjälpa och stötta leken framåt. Tanken som väcktes hos oss var. Vad händer om pedagogerna går in i en fungerande lek? Blir leken störd och stannar av såsom pedagogerna tycks tro eller kan denna lek kunna utvecklas och föras framåt ännu mer med hjälp av en pedagogs närvaro?

Sammanfattning

Vårt syfte med studien är att undersöka hur pedagoger ser på lek i förskolan. I litteraturgenomgången redovisas vad lek är, olika lekteorier, lekens betydelse samt läroplanen. Forskningen visar att i dagens förskola anses leken som viktig och central del men att det är barnens fria aktivitet. Forskningen visar även att ett vuxet deltagande gör att leken kan vara mer utvecklande eller kan leda till att bli mer utvecklande för barnen och att flera forskare förespråkar att vuxna ska delta aktivt i lekarna och föra leken framåt. I Läroplanen för förskolan Lpfö98 (2006), betonas vikten av att verksamheten bör präglas av lek och användas medvetet av pedagoger, men vad innebär det i verkligheten?

Vi har valt att använda oss av en kvalitativ metod och valet föll på kvalitativa intervjuer för att samla material till vår studie, sammanlagt genomfördes nio intervjuer. Intervjuerna transkriberades ut och den insamlade empirin sammanställdes i olika kategorier och analyserades utifrån ett sociokulturellt vuxenperspektiv. Detta innebär att man ser människan ur ett socialt perspektiv. Människan är en social varelse och redan från födelsen börjar barnet att samspele med sin omgivning. Genom lek och samspel får barnet lära sig hur omvärlden fungerar av människor i sin omgivning.

Det resultat som har framkommit påvisar att pedagogerna i vår studie anser att leken är mycket viktig och har en central del i verksamheten. Lek ses som något som kan användas till allt och att allt kan vara lek med utgångspunkt sett ur ett sociokulturellt vuxenperspektiv. Pedagogerna menar att om barnet sätts in i rätt socialt sammanhang där intellektuella och fysiska redskap gör det lättare för barnet att förstå sin omvärld och att det är genom kommunikation med andra människor och kulturella erfarenheter barnet formas som individ.

De slutsatser vi har kommit fram till är att pedagogernas roll och deras förhållningssätt till lek har stor betydelse för hur vida stort utrymme och hur lek används i verksamheten

Referenser

- Erikson, Erik H (1977). *Barnet och samhället*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Fröbel, Friedrich (1995). *Människans fostran*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, Eva & Pramling Samuelsson, Ingrid (2002). Lek och lärande- oskiljaktiga dimensioner i förskolans praktik. I Ingrid Pramling Samuelsson (Red.). *Lek och lärande*. IPD-rapport 2002:4 Göteborgs Universitet Institutionen för pedagogik och didaktik.
- Kvale, Steinar & Brinkman, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Knutsdotter Olofsson, Birgitta (2003). *I lekens värld*. Stockholm: Liber. Andra upplagan.
- Knutsdotter Olofsson, Birgitta (2009). Vad lär sig barn när de leker? I Mikael Jensen, & Åsa Harvard (Red.). *Leka för att lära – utveckling, kognition och kultur*. Lund: Studentlitteratur.
- Lillemyr, Ole Fredrik (2002). *Lek- upplevelse- lärande i förskola och skola*. Stockholm: Liber.
- Lindgren, Anne-Li (2002). ”Leka för livet”. I Ingrid Pramling Samuelsson (Red.). *Lek och lärande*. IPD-rapport 2002:4 Göteborgs Universitet Institutionen för pedagogik och didaktik.
- Patel, Runar & Davidson, Bo (2003). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Piaget, Jean (2008). *Barnets själsliga utveckling*. Stockholm: Nordstedts Akademiska Förlag
- Pramling Samuelsson, Ingrid & Asplund Carlsson, Maj (2003). *Det lekande lärande barnet i en utvecklingspedagogisk teori*. Stockholm: Liber.
- Pramling Samuelsson, Ingrid & Asplund Carlsson, Maj (2009). The playing learning child: towards a pedagogy of early childhood. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 52,(6), 623-641.
- Pramling Samuelsson, Ingrid & Sheridan, Sonja (2009). Play and Learning in Swedish Early Childhood Education. In Ingrid, Pramling-Samuelsson & Marilyn, Fleeer (Eds.). *Play and Learning in Early Childhood Settings International Perspectives*. London: Springer
- Språkrådet (2008). *Svenska skrivregler*. Stockholm: Liber. Tredje upplagan.
- Starrin, Bengt. & Renck, Barbro. (1996) Den kvalitativa intervjun. I Per-Gunnar, Svensson, & Bengt, Starrin (red.) *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Säljö, Roger (2000). *Lärande i praktiken*. Stockholm: Prisma.
- Tullgren, Charlotte (2004). *Den välreglerade friheten: Att konstruera det lekande barnet*. [Diss.]. Malmö: Lärarutbildningen, Malmö Högskola.

Utbildningsdepartementet (2006). *Läroplan för förskolan: Lpfö 98*. Stockholm: Frtzes.

Utbildningsdepartementet (2010). *Läroplan för förskolan: Lpfö 98 Reviderad 2010.*. Stockholm: Frtzes.

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning*. Finns på internet: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Vygotskij, Lev S (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos.

Welén, Therese (2009) Historiska perspektiv på lek?. I Mikael Jensen, & Åsa Harvard (Red.). *Leka för att lära – utveckling, kognition och kultur*. Lund: Studentlitteratur.

Bilaga 1

Vår huvudfråga är:

- Vilken roll anser du att leken har i förskolan?

Eventuella följdfrågor

- Kan du utveckla ditt svar?
- Hur tänker du?
- Kan du ge exempel?